

מיצל וכרוב ממשח, סוכך בכנפיו על זולתו להגן בעדו ולהועילו; ואז גם הוא יתברך יהיה צל על ימינו, להתראות אליו מעין פעולותיו, ובצל ידו יכסהו ויחביאהו.

הן כל אלה הצללים יינטו על עניינו של גברא רבה שאנחנו בסיפורו, כי היה בקי ומובהק בחכמת הצללים שזכרנו; בהבחינו כי זאת תורת האדם להתחכם בידיעת הצללים, אשר בהם תלוי ועומד כל עניינו — הן לטוב, הן למוטב. כי הנה השלם הלז עשה ימיו כצל, בהכירו חסרון החיים הללו, מן הפנים שזכרנו (לעיל, עמ' שה, א), ונודרו להכין לו צידה על-ידי לימוד התורה ותיקון המעשים, להתהלך לפני ה' בארצות החיים. כי ידענו מה היה לו מדיעת התורה, ולא זו מחבב לומדיה חיבה יתירה נודעת, ומעשיו רצויים בצדקה והכנסת אורחים ובזולתם מן המידות המעולות — עד שנשלמו בו חלקיו: דומם, צומח, חי, מדבר; שגרשמו באותיות שמו: יסודות צומח חי קדוש, כמו שזכרנו (לעיל, עמ' שז, א). ובכן נעשה צלם אלהים, הולך בדרכיו ונמשך אחריו כצל, כאשר דיברנו (לעיל, עמ' שז, ב); היה לעמו כחורש מיצל וכרוב ממשח, סוכך בכנפיו לגדור פרץ. וידענו את אשר ציווה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמרו דרך ה' וגו', כמאמר נושאנו; וכמוהו כמוהם, תמימי דרך הולכים בתורת ה'.

ובכן סמוך ליבנו, בטוח, כי גם ה' יתן הטוב, ובצל כנפיו יסתירהו, יחלצהו ויכבדהו. ונקח רמז, אות וסימן לזה משמו 'יצחק' — כי עוז והדר לבושו, וישחק ליום אחרון, בהגיעו אל מחוז חפץ השלם, ששם ינחו יגיעי כוח. כי בצאתו ממאסר החומר האפל והשפל, עשה לו כנפיים כנשר לעוף ולשכון בהר קודש, להתעלס בתענוג נצחי שעליו נאמר: "עין לא ראתה, אלהים זולתך" וגו' (ישעיהו סד, ג); "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" וגו' (תהלים סד, ג). ונקרא עליו: "מי גבר יחיה ולא יראה מוות, ימלט נפשו מיד שאול סלה" (שם פט, מט) — ירצה: מי האיש החפץ חיים אפילו במיתתו, ולא ירגיש כלל במיתה הגופנית? — יהיה כל עסקו והשתדלותו בקניין השלימות, הראוי למלט נפשו מיד שאול ואבדון נצחי. וזהו אמרו: "מיד שאול סלה", כאמרם-ז"ל

(עירובין נד.): תנא רבי אליעזר בן יעקב: כל מקום שנאמר 'נצח' 'סלה' 'ועד' — אין לו הפסק לעולם; 'נצח', דכתיב (ישעיהו נז, טז): "ולא לנצח אקצוף"; 'סלה', דכתיב (תהלים מח, ט): "יכווננה עד עולם סלה"; 'ועד', דכתיב (שמות טו, יח): "ה' ימלוך לעולם ועד". ויש כאן רמז במלת 'גבר' לגברא רבה שזכרנו (לעיל, עמ' שא, א).

כי הנה זה האיש החפץ חיים, עצת המשורר (תהלים קיח, כרכז) הנחתהו להכשיר עצמו לקרבן אשה, ריח ניחוח לה', באמרו: "ברוך הבא בשם ה'", ומה היא הברכה? "ברכנוכם מבית ה'" — מברכות שמים מעל, היא ההצלחה הנפשית, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו בחיי העולם הבא. ועל-כן, כיון ש"אל ה' ויאר לנו" באור תורתו, "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו, כג), והכין לנו הדרך להגיע אל מחוז חפץ השלימות, "אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח" — רצה לומר: אסרו — עקרו וקשרו עצמכם ונפשכם בעבותות אהבה, כי יקריב אדם מכם את נפשו מטוהרה קרבן ה', ומשכו וקחו לכם, עד שתגיעו אל קרנות המזבח העליון, שעליו אמרו-ז"ל (חגיגה יב: ע"י) שמיכאל עומד ומקריב נפשותיהם של צדיקים; וכמו שקושרים הכבש או זולתו מוכשר לקרבן, עד שיגיע לקרנות המזבח התחתון להקריבו עליו.

וקרוב אלינו מאד לפי הכוונה מה שסיפר אפלטון בספרו הנקרא פירו, כי סוקראטי רבו, שהיה מחסידי אומות העולם, והלשינו עליו שלא היה משתחוה לאלהיהם ושהיה מטה את לב הבחורים מעבודתם; על-כן גזרו עליו מיתה והשקוהו סם המוות, כמשפט המומתים אצלם — ציווה להקריב תרנגול בעת קבורתו, באמרו בדבריו האחרונים: הלא אנחנו חייבים תרנגול אל המיטיב העליון — השלימו חובה זו, ואל תקילו בדבר. ואמרו בטעמו, כי להיות התרנגול קורא ומגיד כי קרוב היום לבוא, רצה לרמוז בהקרבתו כי על-ידי מיתת הגוף היה זורח לנפשו היום האמיתי; וכי היה מוכן בקרוב ליאור כאור השמש העליון, שתורה עליו קריאת הגבר. ועל-כן היה עושה ממנו קרבן אשה. ואחרים אמרו כי להיות טבע התרנגול שטוף מאד בתאות המשגל, כמו שכתב הפילוסוף, וסוקראטי היה בהפך זה, רחוק מאד מן הפחיתות

(ברכות ס:): כי שמע קול תרנגולא, אומר 'ברוך אשר נתן לשכוי בינה' וכו'. ובפרק ארבע מיתות (סנהדרין צג:): "סוכות בנות" (מ"ב יז, ל) — מאי ניהו? — תרנגולת. ובירושלמי, ריש גמרא דפרק כל הצלמים (ע"ז ג, ב): "סוכות בנות" — תרנגולא ואפרוחיה. וכן מלת 'גבר' משותפת לשניהם, כמה דאת אמר (סוכה, פ"ה מ"ד): קרא הגבר; והיה זה בבחינת ההידמות שביניהם מצד הבחנת העיתים והבדלתם, כאשר דיברנו. וגם בזה מצא מקום רמז הגבר לגברא רבה שאליו אנחנו נושאים את נפשנו.

סוף דבר — קרוב אלינו הדבר מאד שיצאו לקראתו מלאכי השרת, שעליהם אמר רבי אלעזר, כתובות, פרק הגושא (קד:): בשעה שהצדיק נפטר מן העולם, שלוש כיתות של מלאכי השרת יוצאות לקראתו — אחת אומרת לו: בוא בשלום; ואחת אומרת לו: "הולך נכוחו" (ישעיהו נז, ב); ואחת אומרת לו: "יבוא שלום, ינוחו על משכבותם" (שם). והתנשאו לעומתו, משבחים ואומרים: "ברוך הבא בשם ה', בירכנוכם מבית ה'" — מברכות שמים מעל, בהצלחה נפשית, כמו שביארנו (לעיל, עמ' שח, ב). "אל ה' ויאר לנו" — שהאיר לנו מצוותו, לאמר: "אסרו חג" — הצדיק הבא, ועקרו יצחק זה וגבר זה בעבותות אהבה, "עד קרנות המזבח" העליון, ששם תקרב נפשו על-ידי מיכאל המקריב אשה ריח ניחוח לה', ובצל שדי יתלונן. "וישב יצחק עם באר לחי רואי" (בראשית כה, יא) — באר מים חיים נצחיים, וחי לעולם.

ההוא הנמאס — רצה להורות על-כך בהקרבת התרנגול, שהוא הפכו. עוד אמרו שעשה כן להורות שהיו דבריו מעירים ומעוררים בני אדם מתרדמת עצלתם אל המידות המעולות, כמו שהתרנגול מעיר האנשים בקריאתו שיקומו ממיטתם לעסוק במלאכתם. ואולם אני, רוח אחרת היתה אתי לחשוב מחשבות, כי להורות נתן כי כמו שהתרנגול הוא יודע בינה לעיתים להבדיל בין האור ובין החושך, בהבחינו בין היום ובין הלילה, כי על-כן קורא הגבר להגיד בבוקר כי הנה יום בא, כמו שקדם — כן שכלו של אדם ידע לכוון עיתיו ורגעיו, ויבחין בין אור העולם הבא ובין חושך העולם הזה. ובכן יעשה ימיו כצל וישתדל להתקין עצמו בפרוודור העולם הזה, כדי שייכנס לטרקלין העולם הבא; והתיקון הזה יעלה לו בהקריבו את נפשו קרבן לה', רצוני לומר: בהתייחדו לעבודתו-יתברך, למען יזכה להקרבת נפשו על-ידי מיכאל על מזבח של מעלה, כמו שקדם (לעיל, עמ' שח, ב). והדמיון הזה קרוב מאד מהוראת הלשון על שניהם בשם 'שכוי'. כי שכל האדם נקרא 'שכוי', כאמרו (איוב לח, לו): "או מי נתן לשכוי בינה", שפירשו בו (ראב"ע; רש"י) שהוא הלב, מלשון "עברו משכיות לבב" (תהלים עג, ז), על-שם שהוא סוכה, צופה ומביט בדעת ובהשכל. ומורה גם-כן על התרנגול, שכן אמר רבי שמעון בן לקיש (ר"ה כו:): כשהלכתי לתחום בן נסויא היו קורים לכלה 'נינפי' ולתרנגול 'שכוי'. ועוד אמרו (ירושלמי ברכות ט, א): ברומי צווחי לתרנגולים 'שכויא'. וכן אמרו